

4 Varia

garant: Radim Polčák

Pokud český vědecký pracovník realizuje výzkum v zahraničí (a hodlá výsledky publikovat v Česku), který právní režim pro výzkum, uchovávání dat a jejich publikování je pro něj určující?

Získání osobních údajů se řídí právem země, odkud data pocházejí, jejich užití (zpracování) a publikace právem země, kde k nim dochází. Předání dat ke zpracování do zahraničí se řídí právem státu, odkud se data předávají (předáním se rozumí i umožnění přístupu k datům ze zahraničí). Obecně platí, že země EU mají relativně přísný režim zpracování a předávání osobních dat do zahraničí – jakékoli případy tohoto typu je tedy nutno konzultovat s právníkem (k předání může dojít pouze na základě písemné smlouvy a okruh zemí, kam je data možno předávat, je striktně omezen).

Pokud český vědecký pracovník realizuje výzkum a jeho výsledky hodlá publikovat v zahraničí, který právní režim pro výzkum, uchovávání dat a jejich publikování je pro něj určující?

Sběr a zpracování dat se bude řídit českým právem, předání dat do zahraničí (pokud k němu dojde), se bude řídit rovněž českým právem. Publikace dat nebo výstupu v zahraničí se bude řídit právem státu, na jehož území k publikaci dojde. Pokud dochází ke zpracování osobních údajů a publikovány jsou pouze statistiky nebo jiné syntetické výstupy, případně anonymizovaná data, je publikace z právního hlediska bezkonfliktní. Proběhne-li takové publikace v zahraničí, nejde o předání dat do zahraničí – to, co se v takovém případě předává mimo ČR, totiž nejsou osobní údaje.

Pokud český vědecký pracovník realizuje výzkum s cizinci v Česku (a hodlá výsledky publikovat v Česku/zahraníčí), který právní režim pro výzkum, uchovávání dat a jejich publikování je pro něj určující?

České právo nerozlišuje vzhledem k osobním údajům mezi cizinci a osobami s českou státní příslušností – právní režim získání a zpracování dat tedy bude dle českého práva. Rozdíl spočívá pouze v partikularitách, např. v tom, že cizinci nemají rodná čísla. Publikace dat se pak bude řídit místem, kde k ní dojde. Může ale dojít k tomu, že bude český státní občan poškozen na svých osobnostních právech publikací, k níž dojde v zahraničí – pokud k tomu dojde na internetu, bude rozhodovat český soud podle českého práva.

Existuje pro vědeckého pracovníka ohlašovací povinnost (ohlašování trestných činů)?

Vědecký pracovník se nijak neliší od kohokoli jiného, takže ohlašovací povinnosti se vztahují i na něj. Nejde se jich zbavit ani dvoustrannou dohodou. Vědecký pracovník má

tedy povinnost hlásit trestné činy uvedené v § 369 trestního zákoníku. V této souvislosti je potřeba upozornit též na to, že výzkumník nemá žádná privilegia ani co se týče povinnosti vypovídat před orgány veřejné moci. Je-li tedy výzkumník např. předvolán jako svědek, má právo odepřít výpověď pouze tehdy, pokud by jejím poskytnutím způsobil sobě nebo osobě blízké nebezpečí trestního stíhání (informant není v tomto směru obvykle osobou blízkou) – v opačném případě je povinen vypovídat pravdivě a nic nezamlčet.

Jak se vypořádat se situací, při níž musím v souhlasu s výzkumem, archivací a publikováním dat uvádět účel tohoto počínání (konkrétní článek, diplomovou práci) a zároveň si neuzavřít možnost budoucího vytěžení výsledků tohoto výzkumu, aniž bych musel odkazovat na předchozí publikační výstup (diplomovou práci).

Záleží na tom, o jaký typ souhlasu jde – může jít o zvláštní závazek, kde se např. výzkumník pod smluvní pokutou zaváže k mlčenlivosti o skutečnostech, které se od zdroje dozví. Pokud v takovém případě výzkumník užije získané informace jinak, je povinen smluvní pokutu zaplatit. Pokud ale jde např. pouze o prohlášení, které činí výzkumník při vstupu do uzavřených fondů muzea, jsou získané informace při jejich užití považovány zpravidla za citace – na ty má výzkumník právo dle ust. § 31 odst. 1 autorského zákona bez ohledu na jejich zdroj a na vůli toho, kdo materiál k citování poskytl.

Pokud pro svůj výzkum archivuji souhlasy s realizací výzkumu, archivací a publikováním dat od svých informantů, nedopouštím se nedovoleného shromažďování osobních dat (za předpokladu, že souhlas bude obsahovat nezbytné náležitosti)?

Souhlas sám samozřejmě obsahuje osobní údaje – je tedy třeba je zpracovávat v souladu se zákonem (tj. mít je např. náležitě zabezpečené). Jejich zpracování ale není nedovolené, neboť se jedná o údaje shromažďované na základě zákonné povinnosti (pokud zpracovávám data informantů, mám zákonnou povinnost získat jejich prokazatelný souhlas). Není tedy třeba mít v tomto případě něco jako souhlas se souhlasem.

Může takové souhlasy pročítat třetí osoba?

Může, ale jen v mezích zákonné důvodnosti – tj. pokud např. vedoucí výzkumného týmu kontroluje průběh výzkumu, je to přípustné. Souhlasy ale nelze předávat ke zpracování třetím osobám, aniž by o tom byl subjekt údaj předem informován a k takovému zpracování byla uzavřena smlouva.

Jak dlouhá je nezbytná délka doby archivace souhlasů s realizací výzkumu, archivací a publikováním dat, než bude možné tato data volně archivovat

a publikačně využívat (tedy za předpokladu, že po nějaké době se režim zacházení s daty změní).

Pokud jde o zásah do práv na ochranu osobnosti, není doba de facto omezená – publikace, která by poškodila něčí reputaci, totiž může být napadena i po smrti poškozeného jeho osobami blízkými. Souhlas pro užití, které nepoškodí informanta, je třeba mít po dobu jeho života nebo po dobu zpracování dat. Pokud jde o ochranu osobních údajů, je třeba mít prokazatelný souhlas po dobu zpracování údajů nebo po dobu života subjektu údajů.

Existují nějaké limity výzkumu na internetu, archivace takto získaných dat a omezené možnosti jejich publikování, nebo je možné považovat informace na internetu za zveřejněné a obecně dostupné? Ale co když data z internetu zmizí. Např. chat či fotografie předmětu na internetové aukci. Mohu ji volně stáhnout a publikačně použít, aniž bych tuto skutečnost dojednal ať již s původním, či novým majitelem?

Skutečnost, že jsou informace volně dostupné (zveřejněné), oslabuje ochranu osobních údajů i ochranu osobnosti, ale nevylučuje ji. Údaje tedy lze získat a zpracovat, nikoli už ale dále použít bez souhlasu toho, koho se týkají (výjimky jsou uvedeny v § 12 odst. 3 občanského zákoníku). Vůbec se pak tato skutečnost nedotýká ochrany informací autorským právem (např. fotografií). K jakémukoli dalšímu užití autorských děl je v tomto případě třeba mít licenci (výjimkou jsou užití na základě citační licence dle § 31 odst. 1 autorského zákona – v takovém případě není třeba souhlasu a je jedno, odkud příslušné dílo pochází, pokud bylo zveřejněno). Specifickým případem jsou publikace zveřejněné na internetu pod některou z veřejných licencí (k nim viz. publikace Veřejné licence v českém právu).

Je právně napadnutelné, když uvedu v určité souvislosti – i za předpokladu, že disponuji souhlasem k výzkumu, archivaci a publikování dat – „informant odmítl vypovídat“, což může nést význam? (Např. na otázku „Spolupracoval jste s StB?“)

Na tuto otázku nelze obecně odpovědět – soudy mají tendenci hodnotit pravdivost takové informace, tj. má-li taková informace pravdivostní hodnotu a je-li možno její pravdivost prokázat. V takovém případě je pravděpodobnost postihu malá. Pochází-li však taková informace ze soukromé sféry informanta, je potřeba mít k jejímu získání souhlas (tj. nelze se třeba informanta ptát třeba pod nějakou záminkou).

Musí souhlas s realizací výzkumu, archivací a publikováním dat obsahovat formu publikování? Zejména se jedná o publikování na internetu (např. u diplomových prací MU).

Nemusí – postačí mít souhlas s tím, že data budou užita pro určitý účel a že jsou určena ke zveřejnění. Médium už v takovém případě není podstatné – důležité je,

zda zveřejnění odpovídá účelu, pro který byl získán souhlas. Pokud bude např. informace namísto ve vědecké práci publikována v bulvárním časopisu, souhlas se na ni nevztahuje.

Konkrétní dotaz: V cca 10 let opuštěné budově, která je v soukromém vlastnictví, byly nalezeny fotografie a vyvolané foto-filmy (jako součást smetí a nepořádku v budově). Na fotografiích jsou záběry z oslav. Minimálně jednoho člověka lze identifikovat, jinak pouze víme, že se jedná, že jsou víceméně obyvatelé města, zcela jistě se nejedná o majitele budovy. Na dalších snímcích je zdokumentovaná přestavba budovy.

Jak můžeme/nemůžeme s tímto materiálem pracovat? Můžeme ho publikovat bez povolení lidí na fotografiích? Vztahují se na něj práva o vlastnictví, ochraně osobních údajů, autorských právech, i když byl materiál nalezený jako odpad?

Jak se na něj práva vztahují, je majetkem lidí z fotografií/autora fotografií, anebo majitele budovy?

Každopádně je třeba jednat s vědomím vlastníka budovy – nelze totiž jen tak vlézt do cizí nemovitosti a něco z ní bez dovolení odnášet.

Otázka je, v jaké situaci jsou lidé zastiženi – pokud to nejsou nějaké intimní nebo pobuřující fotografie, ale jde o fotografie např. dokumentující nějakou událost, lze na jejich další užití vztáhnout zpravodajskou licenci – ta pak řeší otázku osobnostních práv. Vzhledem k tomu, že není účelem jejich zpracování zřejmě identifikace osob, není v takovém případě nutno příliš řešit ani ochranu osobních údajů. Problém však je, že fotografie mohou mít autora – lze je tedy užít jako citace, ale při užití formou plné jejich publikace (tj. nikoli pouze např. k ilustračním účelům ale jako autorské dílo se samostatným významem) je riziko zásahu do majetkových práv autorských toho, kdo tyto fotografie pořídil.

Obecně, lze, případně za jakých podmínek využívat k výzkumu, archivaci a publikování data získaná z odpadků?

Věc vědomě vyhozená do koše je věcí bez vlastníka – jejím získáním z odpadků se tedy příslušný výzkumník stává jejím vlastníkem. Je ale třeba rozlišovat věc, tj. např. fotografii, a obsah, který ta věc nese. Fyzické vlastnictví fotografie totiž neznamená, že dotyčný (výzkumník) k ní nabývá práva (podobně nenabýváme práva ani k odhozeným knihám nebo filmům). Pro užití obsahu tedy platí výše uvedené (to se týká osobních údajů, soukromých informací i autorských práv).

Jakým způsobem nejlépe ochránit výzkumníka před případnými dopady realizace jeho výzkumu, k nimž může dojít na základě využití informací při skupinovém rozhovoru? (Informant A využije a použije informace od informanta B, které zjistil (slyšel) během skupinového rozhovoru – kritika, pomluvy, informace osobního charakteru, spáchané trestné činy apod.)

V tomto případě to není otázka odpovědnosti výzkumníka. Skutečnost, že informant, který zneužil soukromé údaje jiného informanta, získal tyto údaje v rámci výzkumu, není v tomto směru podstatná. Účastí na skupinovém výzkumu totiž samozřejmě dávají informanti též implicitní souhlas k tomu, že se jejich informace dozvědí ostatní členové skupiny. Tento souhlas už ale samozřejmě nezahrnuje další užití dat – k tomu dostává souhlas pouze výzkumník. Pokud tedy informace užije někdo jiný, je za toto užití odpovědný pouze ten, kdo informace protiprávně užil.